

2. Voeding

Nederland is voor zijn voedselvoorziening voor een belangrijk deel afhankelijk van import uit het buitenland. Tijdens de oorlog valt de import weg. Daardoor ontstaat schaarste aan voedingsmiddelen. Om daarin te voorzien zijn verschillende aanpakken nodig.

In de eerste plaats zijn er de voedingsmiddelen die in Nederland niet verbouwd kunnen worden. Een voorbeeld daarvan is koffie – zie bijlage 3 - of thee. Al snel raakt de aanwezige voorraad uitgeput en moet de bevolking genoegen nemen met surrogaten.

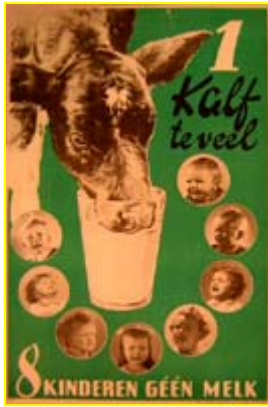
Surrogaten

Personeel winkel Albert Heyn in 1942. In de winkel staan veel surrogaten voor koffie en thee. RHCe, fotocollectie nr. 117037.

De foto is gemaakt in de Albert Heynwinkel in Helmond in 1942. Er zijn tal van aanbiedingen voor surrogaten van koffie en thee.

Ten tweede zijn er de voedingsmiddelen die wel in Nederland verbouwd kunnen worden, maar die men voor de oorlog uit het buitenland haalde. Daarbij moet men denken aan landbouwproducten als graan. Voor de productie daarvan roept de overheid de boeren op om grasland om te zetten in bouwland, zodat de productie van voor menselijk gebruik bestemde gewassen opgevoerd wordt.

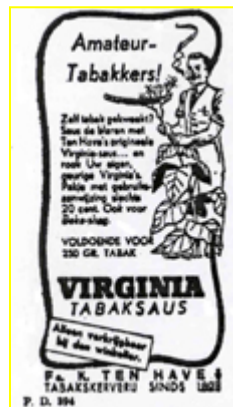
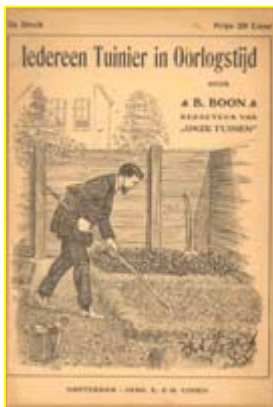
Daarnaast moet de melkproductie minder gericht worden op het fokken van kalveren, maar meer op de melkvoorziening van kinderen. Bij deze campagne hoort dit affiche van "1 kalf te veel 8 kinderen géén melk".

1 kalf te veel

RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond nr. 131 (fotocollectie nr. 33633); uit archief 2248, doos 564, dossier -1.865.

Voor de tuinbouwproducten doet de overheid een beroep op de bevolking om over te gaan tot eigen teelt. Dit is geen nieuw verschijnsel. Het boekje "Iedereen tuinier in oorlogstijd" verscheen in de eerste wereldoorlog, maar wordt in de tweede wereldoorlog weer volop gebruikt.

Links: RHCe, archief 2184, ongenummerd.

Rechts: tabak van eigen teelt; Zuidwillemsvaart 4 juli 1944.

Het tekort aan vitamine C, dat bij de bevolking ontstaat door het stilvallen van de handel in citrusvruchten, wordt gedeeltelijk opgelost. Aan kinderen beneden de drie jaar worden van overheidswege vitaminetabletten verstrekt.

Behalve groente en fruit komt ook tabak in aanmerking voor eigen teelt. De foto van de gretig van bevrijders aangenomen sigaretten, doet vermoeden dat het zelf telen van tabak toch niet voor iedereen weggelegd is.

Uitdeling van sigaretten

*Uitdelen sigaretten door 11e Britse Pantserdivisie in Stiphout
Fotocollectie RHCE, collectienummer 110002.*

2a. Van distributie naar schaarste

Hoewel vanaf 1939 al verschillende artikelen - bijvoorbeeld suiker - op de bon zijn, krijgen de mensen vanaf de meidagen van 1940 pas echt te maken met de beperkte aanvoer van levensmiddelen. Op woensdag 15 mei 1940 kondigt burgemeester Moons van Helmond in De Zuidwillemsvaart een winkelsluiting van twee dagen aan "om tot een rechtvaardige verdeling van levensmiddelen te komen". Ook laat hij in de stad affiches ophangen, zodat iedereen er van op de hoogte kan zijn.

Als de winkels weer open gaan moet voor de aanschaf van verschillende artikelen een bon worden ingeleverd. In die beginperiode is het nog niet zo dat men voor ieder artikel aparte bonnen heeft. De ingezetenen van een gemeente hebben vellen met genummerde bonnetjes en via advertenties en affiches krijgen ze te horen wat ze op een bepaalde bon kunnen krijgen.

BEKENDMAKING.

DE BURGEMEESTER VAN HELMOND
maakt bekend, dat het, om tot een recht-
vaardige verdeling van levensmiddelen te
komen, noodzakelijk is

**de winkels te sluiten
van hedenmiddag 12 uur
tot Vrijdagmiddag 12 uur.**

Deze maatregel behoeft voor de bevolking
geen ongerustheid te verwekken, daar groote
voorraden aanwezig zijn.

Verkoop van brood, melk en versch vleesch,
mits in hoeveelheden niet grooter dan voor
gebruik voor één dag noodzakelijk, blijft
toegestaan.

Overtreding van dezen maatregel zal streng
worden gestraft, terwijl controle-maatregelen
zijn genomen. Iedere overtreding heeft bo-
vendien onverbiddelijke uitsluiting van de
distributie tot gevolg.

Helmond, den 15 Mei 1940.

De Burgemeester voornoemd,
MOONS.

Winkelsluiting

Bekendmaking winkelsluiting Helmond 15 mei 1940. RHCE, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 54 (fotocollectie nr. 33553); uit archief 2248, inv.nr. 10 en archief 2241, doos 19.

De hoeveelheden die men per bon per week krijgt is nog aanzienlijk. Bovendien heeft men vaak een voorraad houdbare artikelen in kleder en voorraadkast. De per bon geleverde hoeveelheden worden snel minder doordat de aanvoer van grondstoffen vanuit het buitenland stopt. Een aardig voorbeeld daarvan is koffie – zie bijlage 3. Maar wat voor koffie geldt, geldt ook voor andere voedingsmiddelen.

BEKENDMAKING N°. 6

DISTRIBUTIE VAN LEVENSMIDDELEN.

De Burgemeester van Helmond maakt bekend, dat in de week van Vrijdag 24 Mei 1940 tot en met Donderdag 30 Mei 1940 in de winkels verkrijgbaar zal zijn op de volgende bons van de Oorlogsdistributiekaart.

Op bon	No.	11	100 gram	cacao
	12	125	..	peulvruchten
	13	100	..	koffie
	14	250	..	suiker
	15	50	..	thee
	16	250	..	zout
	17	250	..	margarine
	18	200	..	rijst
	19	250	..	zachte zeep of huishoudzeep
	20	200	..	natuurboter
	21	250	..	aardappelmeel.

Er mag uitsluitend worden verkocht aan ingezetenen van Helmond op Oorlogsdistributiekaarten en uitsluitend tegen overgave van de geldige bons. Overtreding wordt streng gestraft.

HELMOND, 22 Mei 1940.
De Burgemeester voornoemd,
MOONS.

Genummerde bonnen

Bekendmaking burgemeester Helmond van 22 mei 1940. RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 64 (fotocollectie nr. 33563); uit archief 2248, inv.nr. 71.

Diverse voedingsmiddelen

Bijvoeding
moet uitstekend zijn,
wil het „gaatjes“
afdoende vullen.
Neem daarom voor
Uw kinderen:

TRANSPARANTA
aardappeltapioca

De W.A. Scheltema
maakt voor jullie
de lekkerste en meest
voedingsrijke
aardappeltapioca.

N.V. W. A. SCHELTEMA AARDAPPELTAPIOCA - GEWEGEN - FORNOL

Zuidwillemsvaart: aardappeltapioca 28 februari 1942

BEKENDMAKING

DISTRIBUTIE EIENEN VOOR ZIEKEN.

De Leider van het Distributiekantoor Helmond brengt ter kennis van belanghebbenden, dat in den Distributiekring Helmond eenige detaillisten zijn aangesloten, die zoodanig zijn bevoorrad, dat zij steeds op de aan te bieden rantsoenbonnen voor eieren kunnen leveren.

Het betreft hier voornamelijk rantsoenbonnen, die aan zieken worden uitgereikt.

De namen en adressen van de hiervoor bedoelde winkeliers zijn de volgende:

Albert Heijn	Markt.
N.V. Edah	Mierloscheweg 141
P. v. Gestel	Steenweg 7.
W. v. d. Heijden	Heistraat 54
V. Jacobs	Molenstraat 140
G. Kroos	Bijsterveld 17
W. Moulendijks	Binderschestraat 11
H. v. Mierlo	Kr. Steenweg 37
L. Noblesse	Bakelscheweg 128
Gen. Vogels	Wolfstraat 118a
A. v. d. Vorst	Heistraat 142

Winkeliers die niet op bovenstaande lijst voorkomen zijn bij de verkoop van eieren echter niet uitgesloten. Deze winkeliers kunnen, voor zover zij eieren uit voorraad kunnen leveren, op de hierboven bedoelde bonnen blijven verkoopen.

Helmond, 6 Maart 1942.

De Leider van het
Distributiekantoor Helmond,
JOS MAAS.

Zuidwillemsvaart: eieren 6 maart 1942

VRAAGT VOORTAAN
**MOLENAAR'S
 KINDERBLOEM**
 HET NIEUWE KINDERVOEDSEL
 DAT TIEDELUK MOLENAAR'S
 KINDERMEEL VERVANGT.

VERKRIJGBAAR
 OP DE RUSTBON
 EN OP DE
 GESCHUTBONNEN.

Onze ruim 50-jarige ervaring op het gebied van Kindervoeding staat U borg voor de uitstekende kwaliteit van dit nieuwe Molenaar's Kindervoedsel.

Zuidwillemsvaart: kinderbloem 28 juni 1944

„KOM BINNEN
 MET JOU VOLCK!”

Wie het elkenbinnenverreijde „Jou met die spook-
 spookbier, Duitjesjessie” En vromd allestijge
 kerken? Dat waren die gemiddde kassibekende
 die we nu Kalk-Kalko sommen. Peijnenburg
 lekt te volgen het oude recept. Deze nood-
 mede moet hier een veldig. Vind
 er gongd aan. Wawwet loeth
 de vrekeler te het aangelegen.

PEIJENBURG
 De Fabrikant van de beste
 melk en alle andere melk

Zuidwillemsvaart: koek 31 maart 1942

Voor
 zoover
 ik dat
 kan zien...

Je d'r nu letterlijk geen die hult-
 houden meer, waar nog boter, melk
 of sieren gebruikt worden als er
 iets lekker gebakken wordt? Ik hoel
 U zeker niet te vertellen hoe dat
 koms het juist, natuurlijk... PANKO!

PANKO - Milk product

Zuidwillemsvaart: panko 1 mei 1942

Voedselschaarste kan onverwachte consequenties hebben. Helmond verkoopt in december 1941 vijf herten uit het park. En in december 1943 waarschuwt de politie houders van konijnen voor mensen die met kerstmis iets extra's op tafel willen zetten.

Vijf hertebokken verkocht.

Het bestuur van de Stichting „Vrienden van het hertenkamp” hier ter stede heeft zich door de voedselschaarschte genoodsaakt gezien van de in den loop der laatste jaren tot 13 stuks aangegroeide kudde vijf hertebokken te verkoopen. Gaarne had het bestuur de kudde op volle sterkte gehandhaafd, doch nu dit jaar zoowel de wilde besten als eikelooft in deze contreien zeer min is geweest, ontbraken de voedermiddelen voor een behoorlijke overwintering van alle dieren. Daarnaast blijft in dezen tijd ook het voeren der herten door de vrienden en vriendjes van het kamp begrijpelijkerwijze achterwege, zoodat opzichter Wijnen en bestuursleden alle zeilen voor de proviandering moeten bijzetten.

Voor het voortbestaan der kudde is de inkrimping zonder nadeelen, daar de meerderheid uit bokken bestond. Om inteelt te voorkomen zijn thans de oudste twee bokken en drie jongere van eigen teelt verkocht.

Een voor twee jaar aangekochte bok van vreemd bloed wordt nu de „stamvader.”

Voor den verkoop van deze „roebouten” bestond gistervoormiddag groote belangstelling. Terecht had het bestuur van de Stichting de voorwaarde gesteld, dat alleen donateurs en begunstigers van het hertenkamp als koper konden optreden. Zij kregen dus allereerst de gelegenheid zich voor de a.s. feestdagen van een extra-rantsoen smakelijk vleesch zonder bon te verzekeren. Klaarblijkelijk hadden zich enkele clubjes gevormd om tesamen op een machtigen bout beslag te leggen.

Na de bezichtiging in het kamp, waar opzichter Wijnen de vijf voor de slachtbank bestemde bokken met een galgenmaaltje bij elkaar had gebracht, vond in „De Kluis” de veiling bij opbod plaats.

In zijn functie van voorzitter der Stichting „Vrienden van het hertenkamp” motiveerde notaris H. A. C. van Keulen allereerst den verkoop der dieren. Niet zonder weemoed heeft het bestuur ertoe moeten besluiten. Spr. deelde vervolgens mede, dat het gewicht der vijf bokken was getaxeerd op resp. 110, 100, 80, 55 en 50 halve kilo's.

De trotsche aanvoerder der kudde in de afgelopen jaren kwam het eerst „onder den hamer.”

„Huub heit-ie!”, riep afhangen Nooyen, „wie bied-er geld vur dizzen bok?!”

In twee biedingen was het bedrag van f 100 bereikt. Voor f 145.— ging „Huub” af. In volgorde van leeftijd en gewicht werden Hans, Dorus, Karel, en Hansje verkocht voor resp. f 135.— f 110.— f 100.— en f 100.— Ongetwijfeld een hooge „besomming”, welke voor de instandhouding van het hertenkamp in de Warande uitstekend te pas komt.

*Verkoop herten uit Warande in Helmond
Zuidwillemsvaart 11 december 1941.*

STEL UW KONIJNENBOUT VEILIG!

Gisteren in den vooravond zijn aan den Bakelscheweg wederom zes konijnen gestolen. Mede namens de gemeentepolitie wordt den konijnenhouders ten dringendste verzocht zoo eenigszins mogelijk hun dieren des nachts en liefst reeds voor het invallen van den avond, binnen te halen. De meeste konijnen zitten in minder goede hokken en kisten als 't ware voor het grijpen en in het pikke-duister is het vervoer van gestolen dieren in 'n zak o.d. moeilijk te constateren. Wie met de a.s. feestdagen van z'n konijnenbout wil smullen, zorg voor een extra-beveiliging. Ieder heeft of vindt wel 'n kistje om des nachts z'n konijn(en) in een goed afgesloten bijkeuken o.d. te zetten.

Stel Uw konijnenbout veilig!

Zuidwillemsvaart 17 december 1943.

In de tweede wereldoorlog is de rolverdeling binnen het gezin nog heel traditioneel. De vrouw doet het huishouden. Zij is dan ook de eerste die met schaarste aan voedingsmiddelen te maken krijgt. Het is dan ook in archieven van vrouwenorganisaties en in persoonlijke archieven van vrouwen dat we gegevens vinden over voedselschaarste uit het begin van de oorlog. Voorbeelden zijn het archief van de katholieke vrouwenorganisatie Jeanne D'Arc in Helmond en het persoonlijke archief van mevrouw Bienfait-Cremers.

*De voorzitter der vergadering, A. van der Vliet, v. d. v. vergadering, werd voorgedragen door de voorz. Daarna was er bij v. H. van der Vliet een woord. Hij sprak over andere voor de maatschappelijke verhoudingen en hun gevolgen, vooral o.a. de koken wassen en nog andere dingen die door de distributie mogelijk gemaakt werden. Er werd besproken, de ledenvergadering te houden op 14 oktober en aan te vragen Dr. Kerk over de indringende welke versie ook de boeren weten. Verder werd nog besproken in een uur ook naar aan te vragen bij geleerde deelnemers; doch dit is niet toegestaan. Nu werd de vergadering gesloten
N. Pruijmakers v. H. G. v. d. Vliet.*

Katholieke Vrouwenvereniging Jeanne d'Arc te Helmond
Jeanne d'Arc bij de viering van het tienjarig bestaan op 8 juli 1941 en de notulen van de vergadering van Jeanne d'Arc van oktober 1940
 RHCE, archief 2112, inv.nr. 1.

VULT UW PROVISIEKAST

Wij belasten ons graag met een vlotte en accurate uitvoering van Uw bestellingen tegen onderstaande extra lage prijzen

ARTIKEL	VERPAKKING EN PRIJS	BEWAREN	DUREZAAMHEID
Thee	2 1/2 pd. 62½-67½-75-87½-100 ct.	In Bus	Onbepakt
Koffie	per pond 29-40-50-65-75-90	"	"
Delicata Koffie	per pondibus 75	"	"
Cacao	per pondibus 60	"	"
2 1/2 Suiker	per K.G.-bus 100	Droog	"
Rijst	per pondpak 22	10-12 Koel en Droog	Circa 1 jaar
Javariet	16-22	"	"
2 Javariet	75-105	"	"
Havermout	per pond 8-12½-15	"	± maanden
" suetlokkend	per pondpak 12½-19	"	"
Tarwewolven	per pond 7½-10-13-15	"	"
2 1/2 Zelf. Bakmeel	per pondpak 13-17½	10-12 Koel en Luchtig	"
1 1/2 Gort	per pond 7-9-14	"	"
1 1/2 Alkan. Gort	per pondpak 19	"	"
1 1/2 Griessmeel	per pond 11-13-15	Droog	± 4 maanden
1 1/2 Vervouceli	per pond 15-16-18-20	"	"
Sago	per rol 14	"	Onbepakt
Malizza	per pak 71½	"	"
A. H. Cantard	per pak 18-30	"	"
2 Sperriebonen	per blik 27-32	Koel	"
2 Sojabonen	per blik 27-32	"	"
2 Andijvie	per blik 39	"	"
2 Spinazie	per blik 39	"	"
2 Doperwten	per blik 35-45-55	"	"
Capucijners	per pond 10-15-18-22	Koel en Luchtig	± 6 maanden
Groene Erwten	per pond 8-10-12-15-18	"	± 6 maanden
Splitterwten	per pond 10-12-15-18	"	± 6 maanden
Brune Bonen	per pond 19-24-25	"	± 6 maanden
Witte Bonen	per pond 12½-18-20	"	± 6 maanden
Groene Erwten	per pond 20-25	"	"
Rondvet	per pondpak 39	Koel en Donker	Onbepakt
Bak- en Braadvet	per pondpak 37	"	"
Plantenvet	per pondpak 37	"	"
Toiletzeep	per stuk 8-10-12½	Koel en Droog	"
Haalsoudzeep	4 stukken voor 10	Koel	"
Loziers	per pak 8	Koel en Droog	"
1 Kaarsen	per vaatje v. 30 pond 25	Droog	"
Grte Zeep	per vaatje v. 30 pond 145	Koel	"
Transparante Zeep	per vaatje v. 30 pond 225	"	"
Zout	per pond 41½	Droog	"
Sluifde	per Besch 49-60-80	Donker	± 4 maanden

Albert Heijn maakt het leven goedkooper!

EEN GOED GEVULDE PROVISIEKAST!

De Nederlandsche Regeering adviseert:

Zorgt voor een behoorlijk gevulde provisiekast. Het is een nationaal belang, en bespaart ons volk in moeilijke tijden veel zorgen en lasten.

Albert Heijn
 levert tegen de allerlaagste prijzen en geeft U garantie voor prima kwaliteit.

Een goed gevulde provisiekast
Albert Heijn speelt met zijn folder in op de distributie
 RHCE, archief 2184, ongenummerd.

Aan het voorbeeld van mevrouw Bienfait-Cremers is te zien dat bedrijven handig inspelen op de schaarste. Albert Heyn maakt met het overzicht van een goed voorziene provisiekast reclame voor de eigen winkel.

Ook de regeringsvoorlichting richt zich vooral op de huisvrouw. En daarbij gaat het niet alleen om het kweken van groenten in eigen tuin, waarover U meer kunt lezen op de pagina eigen teelt, maar ook in de voorlichting over bonnen is de huisvrouw degene die toegesproken wordt.

Voorlichting over bonnen gericht op de vrouw

**ALS HIJ STEELT
is hij een dief...**

...maar als zij op 'n listige manier in een winkel bonnen achterhoudt, die de winkelier hard nodig heeft om zijn bedrijf gaande te houden, als die winkelier, gedwongen door zulke praktijken, bonnen erbij koopt, betrapt wordt en zijn zaak moet sluiten, wat is zij dan?

**Bongeknoei is erger dan
diefstal!**

EVD Publ. v/h Dep. v. Handel, Nijverheid en Scheepv., t.h.v.b. C.D.K.

Zuidwillemsvaart, 7 mei 1943.

Gestolen

m'n tasch.... al mijn bonkaarten!

Even op den stoel voor de toonbank laten staan ... weg! Een ramp! De plaatselijke distributiedienst mag geen andere verstrekken: Bonverlies door slordigheid...

Nem bij het winkelen nooit meer bonnen mee dan U strikt noodig hebt.

**Bonverlies door slordigheid
is strafbaar!**

Publ. v/h Dep. v. Handel, Nijverheid en Scheepv., i.b.v.k. C.F.K.

Zuidwillemsvaart, 21 mei 1943.

De bonnen krijg je morgen!

De jongen laat zich overbluffen en zij...
zij schrijft de bonnen in het vergeetboek.
Wordt hij lastig, dan maar een anderen
bakker. Dat die jongen gaat knoeien
om uit de moeilijkheden te komen en
tegen de lamp loopt, dat raakt haar niet.

**Bongeknoei is erger dan
diefstal!**

Publ. v/h Dep v Handel, Nijverheid en Scheepv., t.h.v.h. G.D.K.

Zuidwillemsvaart, 28 mei 1943.

Metsje voor halve dagen.

**Moet zij over de bonnen
gaan ?**

Een kind nog, maar haar
Mevrouw laat haar rustig de
bonnen beheeren. Ze steekt
ze ops in den zak van haar
schort, - Onverantwoor-
delijk ... vooral van Mevrouw! Een goede
huisvrouw beheert zelf haar bonnen en
nog secuurder dan haar geld.

**Bonverlies door slordigheid
is strafbaar!**

Publ. 17/4 Dep. v. Handel, Nijverheid en Scheepv., t.b.v.h. S.D.K.

Zuidwillemsvaart, 14 juni 1943.

**Al m'n bonkaarten
zaten erin!**

„Ze leeren het nooit”,
denkt de agent. Waarom toch al die kaarten
meegenomen, als een paar bonnen vol-
doende zijn? Tier. tegen één, dat de vinder
onvindbaar is. En de distributiedienst
mag niets vergoeden. Het kan blijkbaar
niet genoeg worden herhaald:

**Benverlies door slordigheid
is strafbaar.**

Publ. v/h Dep. v. Handel, Nijverheid en Scheepv. t.k.v.b. E.V.D.

Zuidwillemsvaart 11 juni 1943.

Profijt van eigen verbouw

Affiche, 1943, RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 135 (fotocollectie nr. 33637).

Al dat geploeter in de tuin moet uiteindelijk leiden tot de rijke beloning die getoond wordt op het affiche 'Teelt voedingsgewassen in eigen tuin'.

Teelt voedingsgewassen in eigen tuin

Affiche, 1942.RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 134 (fotocollectie nr. 33636); uit archief 2248, doos 564, dossier -1.865.

In het hele land worden tentoonstellingen gehouden over het koken in oorlogstijd. Niet alleen moet de huisvrouw levensmiddelen klaar maken die zij in tijden van overvloed niet op tafel zou hebben gezet. Ze moet ook vervangingsmiddelen gebruiken om sausen te binden en ze moet met weinig boter bakken of braden. En ook moet ze zeer energiebewust zijn. Dat laatste valt onder het hoofdstuk grondstoffen, maar heeft wel degelijk invloed op de bereiding van voedsel. In het hele land worden voor deze tentoonstellingen dezelfde affiches gebruikt. Plaats en tijd van de tentoonstelling wordt regionaal op de standaardaffiches gedrukt. Helmond en omgeving kan in Eindhoven terecht voor deze tentoonstelling.

Tentoonstelling Voeding in dezen tijd

Affiche, 1941. RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 127 (fotocollectie nr. 33628); uit archief 2021, inv.nr. 904-1941-65.

Ook in de kranten verschijnen tal van advertenties die de eigen teelt propageren. En als je eigen oogst helemaal mislukt dan kan men volgens een humorist altijd nog de bonnen eten

Zorg zelf voor den komenden winter!

Hebt U achter Uw huis een lapje grond? Was het steeds een bloementuin? Wees wijs en poot er dit jaar eens aardappelen of zaait er bruine boonen en groenten! De gemiddelde opbrengst van een stukje grond van 100 vierkante meter (bv. 10 x 10), mits goed verzorgd, is 210 kg (3 mud) aardappelen of 25 kg bruine boonen. Is Uw tuin grooter, des te beter. Het betekent dus voor U en de Uwen een extra rantsoen boven Uw distributietoewijzing. Doe het zelf of vraag eens inlichtingen aan Uw tuinman of hovenier, die U alle pootgoed en zaad leveren kan en evenals vroeger Uw siertuin, Uw moestuin omspit en onderhoudt. Doe het direct, want:

WIE ZAAIT, ZAL oogsten

EVD

PUBLICATIE T. B. V. HET DEPARTEMENT VAN LANDBOUW EN VISSCHERIJ

Fijn werk, zelf hovenieren!

'n. Gezond en gezellig werk! En bovendien voordeelig! Want wie zaait, zal oogsten. Hebt U achter Uw huis een lapje grond? Was het steeds een bloementuin? Wees wijs en poot er dit jaar eens aardappelen of zaai er bruine bonen. De gemiddelde opbrengst van een stukje grond van 100 m², mits goed verzorgd, is 210 kg (3 mud) aardappelen of 25 kg bruine bonen. Het betekent voor U en de Uwen een extra rantsoen boven Uw distributie-toewijzing. Doe het zelf of vraag eens inlichtingen aan Uw tuinman of hovenier, die U alle pootgoed en zaad kan leveren en evenals vroeger Uw sier tuin, thans Uw moestuin, omspit en onderhoudt. Doe het direct, want:

WIE ZAAIT, ZAL

oogsten

PUBLICATIE T. B. V. NET, DEPARTEMENT
VAN LANDBOUW EN BOSCHERIJ

Advertenties Eigen teelt

Zuidwillemsvaart: Wie zaait zal oogsten 4 april 1942;

Fijn werk zelf tuinieren 7 april 1942.

Menu voor den winter.

Men neme de vleeschkaart leg ze in de vetkaart en braad ze met de kolenkaart heerlijk bruin. De aardappelkaart legt men in de boterkaart en laat dit langzaam smelten op de petroleumkaart. Dan warmt men de koffiekaart en voegt de milkkaart en de suikerkaart er aan toe, en doompelt de broodkaart er bij. Na het eten vege men de mond af met de textielkaart.
Smakelijk eten.

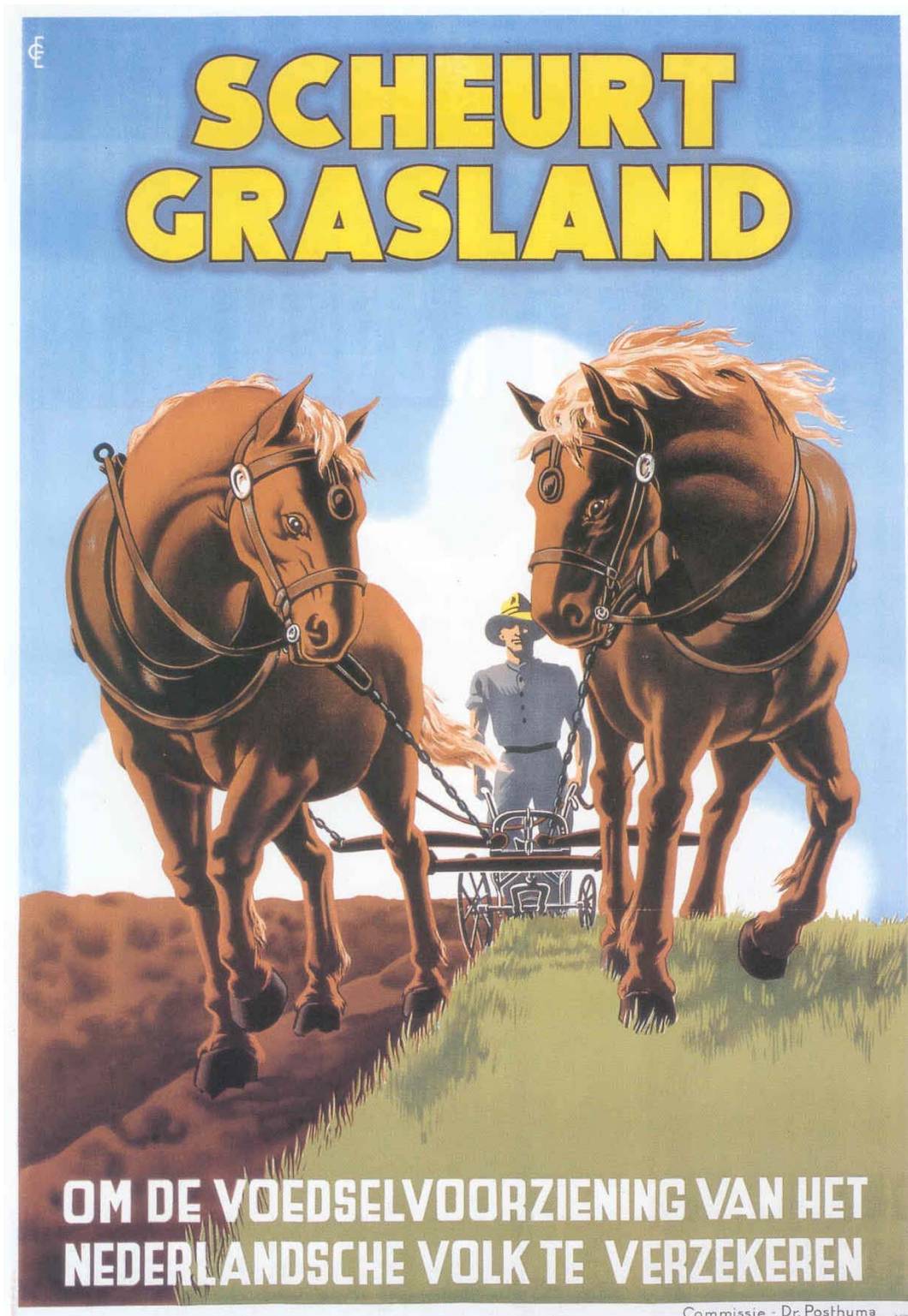
Menu voor den winter

Spottend gedicht op distributie

RHCe, archief 3225, inv.nr. 4.41.

2c. Landbouwproductie

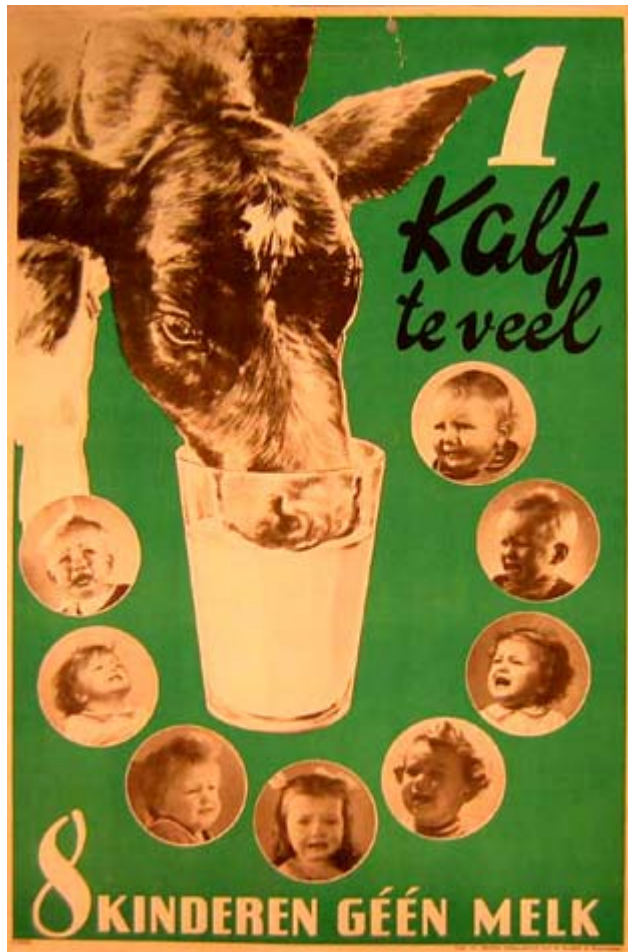
Om te voorzien in het tekort aan voedsel moet de productie van landbouwproducten in eigen land omhoog. De Commissie voor de Productieslag ontwikkelt plannen hiertoe. Naar de voorzitter, Folkert Evert Posthuma, staat deze bekend als de Commissie Posthuma. Tijdens de 1e wereldoorlog had Posthuma als minister van landbouw al maatregelen doorgevoerd om de voedselproductie te verzekeren. Daarbij hoorde de omzetting van grasland in bouwland. Dit advies brengt de Commissie ook uit in 1941. Ongeveer 200.000 ha grasland moet geschikt worden gemaakt voor de teelt van aardappelen, koolzaad, winterpeen en rogge. Dit affiche, uitgegeven door de Commissie Posthuma geeft het doel van de omzetting van grasland duidelijk weer.

Affiche Scheurt grasland om de voedselvoorziening van het Nederlandsche volk te verzekeren, 1941; RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond nr. 133 (fotocollectie nr. 33635); uit archief 2021, inv.nr. 861-1941-19

Met het grasland verdwijnt het veevoer. En dat heeft weer tot gevolg dat veel vee geslacht wordt. Ondanks de toename van bouwland blijft de productie achter bij de verwachtingen door gebrek aan zaaigoed en kunstmest en aan trekpaarden voor de oogst.

In 1942 wordt de actie "1 kalf te veel - 8 kinderen geen melk" gelanceerd. Na de strenge winter van 1941-1942 is de vetvoorraad danig geslonken. De actie is er op gericht de koeien zoveel mogelijk voor de melkproductie voor de bevolking te gebruiken. Er wordt een dringend beroep gedaan op de boeren om alleen de beste kalveren, nodig voor instandhouding van de melkveestapel, in leven te houden.

1 Kalf te veel

Affiche, 1942

*RHCE, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 131 (fotocollectie nr. 33633);
uit archief 2248, doos 564, dossier -1.865.*

Een kalf te veel - acht kinderen geen melk!

De radio-reds, welke de directeur-generaal van den landbouw j.l. Maandag tot het Nederlandsche volk heeft gehouden, heeft den zorgelijken toestand van onze voedselpositie in aller aandacht gebracht. En tot boer en tuinder richtte de heer Ruiter zich met het dringend beroep om zich geheel te geven aan hun grootsche taak Nederland te voeden, ook nu de abnormale winter zulke ernstige verliezen veroorzaakt. Zeer speciaal wordt van onze boeren gevraagd al het mogelijke te doen om de vetvoorziening van ons volk veilig te stellen, met andere woorden hun melkvee zoo goed mogelijk op peil te houden. Dit kan hij onder de huidige omstandigheden slechts door nagenoeg al het te produceeren voeder op zijn bedrijf te reserveeren voor de melkgeefsters, en dus daarnaast geen andere mee-eters te dulden. We hebben onlangs nog uitvoerig aangevoond, dat de boeren hun herkregeen vrijheid op het gebied der rundveeteelt met de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheid moeten toepassen. Vorig jaar zijn echter zooveel kalveren „opgezet”, dat onze rundveestapel momenteel de getalsterkte van voor den oorlog heeft bereikt! Voor al deze jonge runderen is echter geen voer aanwezig. Wat de jonge dieren opeten wordt aan het melkvee onthouden en dit nu is een der voornaamste oorzaken van het opdrogen van de grootste, practisch enige, vetbron voor ons volk.

Van regeeringszijde wordt geen verplichting opgelegd om minder kalveren aan te houden; de boeren moeten zelf beslissen en dienen dus, terwille van de melkvoorziening — welker belang wij speciaal voor onze jeugd niet extra behoeven te beklemtonen — een scherpe selectie toe te passen. Alleen de allerbeste koe-kalveren mogen met het oog op de instandhouding van hun melkveestapel worden aangehouden. Alle andere dient men „nuchter” op te ruimen. Deskundigen hebben uitgerekend, dat een kalf te veel aanhouden beteekent, dat acht kinderen geen melk krijgen. Dit beteekent óók, dat alleen de boeren een ondervoeding van onze kinderen kunnen voorkomen.

*Artikel Een kalf te veel - acht kinderen geen melk!
Zuidwillemsvaart 4 april 1942.*

Geeft de koe schillen — dan
geeft de koe melk.

Zuidwillemsvaart 21 oktober 1943.

In 1944 is de voedselschaarste zo nijpend geworden, dat de teelt vooral gericht is op producten die de meeste calorieën opleveren. De teelt van aardappelen wordt om die reden gepropageerd. Op de Noord-Brabantse zandgronden ligt de productie van aardappelen veel lager dan in de rest van het land. In dit artikel van 25 januari 1944, dus ruim voor het pootseizoen, wordt een dringend beroep gedaan op de boeren op die zandgronden om van hun bezwaren af te zien en dit jaar veel aardappelen te verbouwen. Voor de problemen die de boeren ondervinden, bijvoorbeeld bij de oogst, moet een oplossing gevonden worden. Die hulp is overigens niets nieuws. Al in 1942 worden de scholen aangeschreven om leerlingen in te zetten bij de oogst.

Boeren, verbouwt meer aardappelen!

De Boerenleider van Noord-Brabant, A. C. Zandee, richt zich in navolgende beschouwing tot de boeren van Brabant om hen op te wekken in het belang der voedselvoorziening van ons volk meer aardappelen te verbouwen.

Tijden van oorlog stellen zware eischen en in iederen vorm moeten plannen en uitvoering zoo eenvoudig mogelijk worden gehouden, doch daarnaast met een zekere hardheid worden doorgevoerd. Na 4 à 5 jaren oorlog moet worden geconstateerd, dat onze voedingsbalans voor het geheele land ongunstiger is geworden, waartoe de vraag naar producten, die uitsteken boven andere in caloriewaarde en daardoor ook in voedingswaarde, meer dan tot nog toe eisch is geworden. In dat opzicht is de aardappel wel een zeer gunstig object, daar zijn waarde boven elk ander gewas uitgaat.

Daarom is de teelt over het geheele land reeds uitgebreid en moet nog meer worden bevorderd. Brabant bleef in deze ver achter. Worden in andere provincies van de te bebouwen oppervlakte tot 40% met aardappelen beplant, in onze provincie komen streken voor met toch niet ongunstiger voorwaarden, waar dit onder de 10% blijft. In het Westen en Noorden van ons Gewest liggen de verhoudingen gunstiger, vooral daar door den verbouw van suikerbieten en voeder gewassen het areaal der hakvruchten niet ongunstiger afsteekt. Deze achterstand, dus in Oost- en Midden-Brabant, moet nu zoo veel mogelijk worden ingehaald, terwille van onze geheele volksamenleving. Er zijn factoren die hier remmend werken, als sleur — door gebonden zijn en gebonden blijven aan den gang van het verleden. Voor Brabant hield dat in: rogge- en haververbouw, wat vervoer en aardappelen voor eigen gebruik en eigen bedrijf. Daardoor bleef men in het algemeen achter bij de meer moderne bedrijfsvoering van dit gewas, wat zich verder wreken moest ook bij die kleine quanten, die nog voor verkoop beschikbaar bleven. Dat wil zeggen: op het terrein van de grondbewerking, van de pootgoedvoorziening, van de verpleging en het oogsten van het gewas, tevens op het terrein van de eischen gesteld aan aflevering. Dit geldt ook voor de normen gesteld aan personeel en aan de machi-

nea, die op dit veelzijdig terrein kunnen, ja moeten worden gesteld. Onprettige ervaringen blijven in het geheugen van den boer lang hangen en de ongunstige resultaten van de jaren die zich kenmerken b.v. door veel aardappelriekte, door gemis aan inzichten van ziektebestrijding en daardoor rotte knollen, die weer een vlotte aflevering beletten en dus in dubbel opzicht een schadepost betekende, — doen zich nog gelden. Daarbij komt nog, dat men als ondernemer gehard moet worden in de spanningen der drukke seizoenen — waardoor vooral de Brabantsche zandboer er tegen opzag, de drukten van het rooiseizoen onder het oog te zien.

Noodzaak dwingt.

Aan dit alles is nu niet langer te ontkomen — noodzaak dwingt — er moeten meer aardappelen hier in Brabant worden gepoot. Voor een goeden oogst moet dringend zorg worden gedragen ondanks de bezwaren, die niet ontkend kunnen worden, dat ze er zijn.

Moderne werktuigen zullen moeten worden aangevraagd op het gebied der schoffel, poot- en sproeimachines en rooi- en sorteermachines en/of sorteertafels. Goed pootgoed zal moeten worden aangekocht en de grondbewerking in dezelfde zin worden uitgeoefend.

De andere bezwaren zoals daar zijn: gebrek aan arbeidskrachten, te strenge sortering en moeilijkheden bij aflevering en/of bewaring zullen door een wel gevoerde organisatie die het wel meent met ons geheele volk in onzen zin *af den weg worden geruimd of worden voorkomen.*

Alle onpoodige weerstand of remmende invloeden moeten worden uitgeschakeld. De mogelijkheden die daartoe kunnen dienen, moeten worden uitgebreid, terwijl de noodige stimulans, hetzij in prijs, hetzij in teeltpremie van suiker, gegarandeerd wordt.

Alzoo, geen moeilijkheden, geen bezwaren zoeken waar die niet zijn.

Na 4 à 5 jaren oorlog moeten ook wij hebben geleerd over altijd nog kleine bezwaren heen te kunnen stappen.

Door een gezamenlijke propaganda — gevoerd door alle officiële instanties moet verder van de voorlichting nog veel kunnen worden bereikt.

Hier geen vraag van *willen* doch van *moeten*, niet voor een of ander lichaam of organisatie, doch voor *ons allen*, voor *ons zelf*, want het is voor *ons volk.*"

Aardappelteelt

Zuidwillemsvaart 25 januari 1944.

2d. Zwarte handel en woeker

Schaarste leidt tot illegale handel in goederen en tot opdrijven van prijzen. Boeren leveren niet de hele oogst in of fokken en slachten vee, zonder dit aan te geven. Zij verkopen de landbouwproducten en het vlees rechtstreeks aan de consument, buiten het bonnensysteem om. De overheid tracht prijsopdrijving tegen te gaan door maximumprijzen vast te stellen. U ziet hier voorbeelden voor eieren en vlees.

Maximumprijs voor eieren

De burgemeester van STIPHOUT
maakt bekend, dat de prijs, waarvoor eieren aan
verbruikers ten hoogste mogen worden verkocht
of te koop aangeboden, vastgesteld is:

- a. voor verse eieren van een gewicht van
55 gram of meer per stuk op **7¹/₂ cent**
per stuk;
- b. voor verse eieren van een gewicht van
minder dan 55 gram per stuk op **6¹/₂ cent**
per stuk;
- c. voor kalkeieren op **5 cent per stuk.**

Strafbedreiging. Overtreding kan gestraft worden
met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren
of geldboete van ten hoogste tienduizend gulden.

STIPHOUT, 10 Sept. 1940

De burgemeester voornoemd,

Voorkomen van prijsopdriving eieren

Om sterke prijsstijgingen te voorkomen vaardigen burgemeesters verordeningen uit met de maximumprijzen die voor bepaalde producten gevraagd mogen worden. Een voorbeeld uit het eerste jaar van de bezetting over eieren.

RHCe, archief 2122, inv.nr. 983.

Maximum prijzen van vleeschwaren.

Gekookte ham	f.	0,25
Rauwe ham	"	0,24
Blaasham	"	0,31
Schouderham	"	0,22
Rookvleesch mals	"	0,31
Rookvleesch bil	"	0,28
Procureur	"	0,23
Bacon	"	0,27
Ontbijtspek	"	0,20
Rookworst prima	"	0,24
Rookworst iste soort	"	0,22
Gekookte worst	"	0,18
Floekworst	"	0,26
Snijworst	"	0,26
Cervelatworst	"	0,23
Tongenworst	"	0,17
Leverkaas	"	0,20
Nierkaas	"	0,19
Berliner leverworst	"	0,26
Saksische leverworst	"	0,19
Haagsche leverworst	"	0,14
Bloedworst	"	0,13
De bovengenoemde prijzen gelden in guldens per 100 gram.		
Leverpastei in blik prima (inhoud 235 gr.) per blik	f.	0,54
Leverpastei in blik iste soort (inhoud 200 gr.) per blik	f.	0,33
Fricandeau en rollade . . . . . f. 1,65		
Magere lappen	"	1,60
Nekcarbonaden	"	1,40
Ribcarbonaden	"	1,50
Haascarbonaden	"	1,60
Gehakt en pculet	"	1,20
Krabjes	"	0,60
Verach mager spek en speklappen	"	1,25
Verach vet spek	"	1,25
Kinnetaklappen	"	1,10
Vette lappen	"	1,10
Rauw varkensvet	"	1,35
Footen	"	0,15
Bovengenoemde prijzen gelden in guldens per kilogram.		

(Bekoort bij schrijven den Burgemeester van Stiphout dd.29 November 1940.)

Voorkomen van prijsopdriving vlees

Om sterke prijsstijgingen te voorkomen vaardigen burgemeesters verordeningen uit met de maximumprijzen die voor bepaalde producten gevraagd mogen worden. Een voorbeeld uit het eerste jaar van de bezetting over vlees.

RHCe, archief 2122, inv.nr. 983.

Zwarthandelaars manipuleren op grote schaal met bonnen en opgekochte voorraden om grote winsten maken. Tegen deze praktijken wordt streng opgetreden en zware straffen opgelegd. Toch blijft het moeilijk om de zwarte handel en woeker te bestrijden. Als er te weinig aanbod in de winkels is, gaat de consument op zoek naar alternatieven. Voorbeelden van zwarte handel in koffie en een illegaal warenhuis.

400.000 KILO KOFFIE IN BESLAG GENOMEN BIJ GROSSIER.

Prijzen verhoogd zonder toestemming.

Bij een importeur te Amsterdam heeft de politie gistermiddag, wegens overtreding van de Prijsoordrijvingswet, een groote partij ongebrande koffie van ongeveer 400.000 K.G. in beslag genomen. Op 5522 balen ongebrande koffieboonen van allerlei soorten, opgeslagen in drie groote pakhuizen van den importeur, ligt thans beslag, in afwachting van de gerechtelijke maatregelen, die tegen den importeur zullen worden genomen, omdat hij een veel hooger prijs berekende dan geoorloofd is, aldus de Tel.

Het gebeurde, dat dezer dagen een ambtenaar van den Fraudedienst ontdekte, dat een bekend importeur van koffie te Amsterdam buiten zijn boekje was gegaan en partijen ongebrande koffie voor veel hogere prijzen dan geoorloofd was aan grossiers en winkeliers verkocht. Ongebrande koffie, die in Februari van dit jaar nog slechts 18 à 20 cent per pond kostte en later verkocht mocht worden voor 24 cent per pond, bracht hij plotseling voor 34½ cent per pond in den handel. Koffie, die voor 20 cent per pond aan den grossier of winkelier mocht worden afgeleverd, verhoogde de importeur tot 38½ cent, terwijl hij den prijs van een andere soort van 30 cent op 36 cent per pond bracht. Bij deze prijzen moet men bedenken, dat de koffie in ongebranden toestand door den importeur werd geleverd, zoodat de winkelier ook nog het brandloon te betalen had en ook de vermindering aan gewicht van ca. 20 pCt. voor zijn rekening nemen moest. De prijs, waarvoor de winkelier ten slotte zijn gebrande koffieboonen in den winkel kreeg, bedroeg, met nog verschillende andere lasten, ongeveer 60 à 65 cent per pond.

De rechercheurs stelden een uitgebreid onderzoek in en, nadat zij de feiten hadden vastgesteld, traden zij in overleg met de Meeicentrale in 's Gravenhage, welke instantie eveneens constateerde, dat de prijzen ongeoorloofd hoog waren. Hier diende te worden ingegrepen, te meer, waar verschillende steemers van koffie zich heersaardelijk hadden beklaagd over de hooge prijzen. De door den importeur waren berekend. De substituut-officier van Justitie achtte voldoende termen aanwezig op de geheele partij koffie beslag te leggen.

HET ZWARTE WARENHUIS TE TILBURG.

Druk en duur, obscuur en guur. De exploitant van het uitwendig onogelijk en inwendig luxueus café aan den Korvelschenweg te Tilburg, P. v. d. Loo, kon met een variant op een kinder-verse uit onze jeugd jaren, zich noemen: „ik ben de smokkelaar uit de stad, van alle waren heb ik wat.”

De Vughtsche Economische Dienst van de politie kwam er achter en bracht een bezoek aan Tilburg. Het wies was een klein, zeer klein cafeetje, dat er onogelijk uitzag, maar als de deur binnengetroden was ging het oog te gast aan een luxueus interieur met heerlijk gemakkelijke fauteuils, prima vloerbedekking en.... een uitnemend buffet.

De bezoekers waren van het echte smokkelaarsallood. Ze deden brutaal hun zaken en zagen den bezoeker voor een soortgenoot aan. Goederen werden in en uitgedragen, dikke portefeuilles met geld wisselden van eigenaar. Weldra werd de politiemann ook kooper, want van praten kwam handelen. De transactie verliep voor de smokkelaars echter lichtelijk „dramatisch”, want de slotscène van het door de politie met raffinement gespeelde tooneel, was de verschijning van agenten in uniform, die een huiszoeking instelden. De resultaten waren meer dan verbluffend. Drie vrachtauto's zwarte waren zijn uit het minuscule zaakje te voorschijn gehaald. Overal was het verstopt, maar niet zoo goed of de agenten vonden wat van hun gading was. We hebben het warenhuis beaichtigd ter plaatse waar het opnieuw, maar nu onder justitieel beslag, werd bijeengebracht. Kisten prima koffie, talrijke bussen thee, vele honderden flesschen champagne, idem eerste wijnaorten, echte Jamaica rum, echte Schotsche whiskey, quanta genever, cognac, boter, kaas, eieren. Stapels dames en heeren costuumstof, allemaal het beste van het beste. Idem bussen geblikte kip, lever, pastel, ham, fijne vleeschwaren, balen rijst, een kist toiletzeep, Massa's melkpoeder, advocaat, kisten eerste soort sigaren quanta prima shagtabak, alle denkbare exquis levensmiddelen, kreeft, zalm, enz. enz., vat cacao, basmentels, suiker, omfin noemt u maar, wat u gaarne „ult het goede verleden” kunt herinneren. Van der Loo had er genoeg van in huis. 't Was wel duur, maar gewone menschen, zijn maar gewone menschen, die op gewone wijze maar door het leven moeten zien te komen. Wat v. d. Loo en zijn soortgenooten in voorraad hebben is alleen voor degenen, die het betalen kunnen. Een normaal „erlijk” mensch kan geen versterkende middelen bekomen, laat staan een smakelijk hapje. Maar de dure klanten van deze trifele zaak hadden keus volop. Tot specerijen, lederwaren of wet ook.

Voor veel meer dan honderdduizend gulden heeft de politie in beslag genomen. De vooroorlogische totale waarde loopt diep over de tienduizend gulden.

Prijsoverheersching en economische instanties zullen over de daden van deze lieden, die met den naam, persoons niet onrechtvaardig worden betiteld, oordeel vellen.

Links: Krantenartikel over zwarte handel
Zuidwillemsvaart 22 augustus 1940.

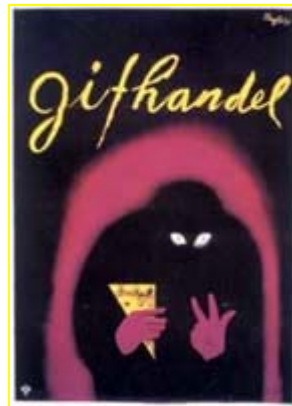
Rechts: Krantenartikel over zwarte handel
Zuidwillemsvaart 20 oktober 1943.

**Zwarte handel bedreigt
de voedselvoorziening.**

Zuidwillemsvaart 21 oktober 1943.

Bij de bestrijding wordt een beroep gedaan op het geweten van de bevolking. De boodschap is: door de zwarte handel worden anderen benadeeld. Dat blijkt ook uit het affiche van het Nederlands Arbeidsfront dat te zien is op de pagina over grondstoffen.

Het einde van de oorlog betekent niet het einde aan de schaarste. Ook uit de na-oorlogse periode is veel materiaal over zwarte handel en woeker. Heel bekend is het zogenaamde "tientje van Lieftinck". De minister van Financiën Lieftinck saneert na de oorlog het geldwezen. In de periode tussen de inlevering van het oude geld en ontvangst van het nieuwe geld moet de bevolking, vanaf 26 september 1945, leven van de tien gulden die men krijgt bij de inlevering van het oude geld. Niet alleen het geld wordt er mee gesaneerd. Ook het geld dat zwarthandelaren verdiend hebben verdwijnt met de sanering van de markt. Ieder krijgt slechts zoveel nieuw geld terug als hij kan verantwoorden.

Links: affiche van na de oorlog; RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 287 (fotocollectie nr. 33802).

Rechts: affiche van na de oorlog; RHCe, collectie oorlogsaffiches Helmond, nr. 289 (fotocollectie nr. 33804).